

Overgang eller sidespor?

Danske kvinder på barsel

AF ANNE LINE DALSGAARD

Barselslivet er lykkeligt, rigt og meningsfyldt, men det er også kropsligt kaotisk, tidsmæssigt udflydende og i skarp kontrast til hverdagslivet. Mens bleer skiftes og gylp tørres af, inkorporeres denne kontrast som en strukturel belastning i moderskabet.

Jeg vil i artiklen beskrive moderskab i Danmark som et særskilt betydningsrum. De fleste kvinder lærer med tiden at bevæge sig ind i og ud af dette betydningsrum, men sjældent uden oplevelsen af brydninger og frustration. Der synes at være en strukturel belastning indbygget i den måde, hvorpå moderskab praktiseres, og denne artikels pointe er, at belastningen har sin oprindelse i de første måneder, kvinder gennemlever som nyblevne mødre – måneder som præges af selv- og tidsoplevelser i mærkbar kontrast til dominerende, strukturerende opfattelser af individualitet og tid. Den følgende bestræbelse på at beskrive, hvori belastningen består, vil føre over en diskussion af overgangsriter til en historisk belysning af naturaliseringen af moderskabet i moderne tid. Dernæst vil jeg beskrive intimiseringen af mor-barn forholdet og den ændrede selv- og tidsoplevelse, som præger barselslivet. Sidst vil jeg vise, hvorledes mødregrupper forstærker barselslivets særegne univers og derved udgør et

vigtigt element i den kulturelle konstruktion af moderskabet i Danmark.

Artiklen er skrevet på baggrund af fire måneders feltarbejde blandt nyblevne mødre i en midtjysk kommune i foråret 1993.¹ Empirien er brugt til at belyse et centralt element i konstruktionen af moderskab i Danmark. Det betyder, at aspekter af barselslivet udelades for eksempel det ændrede forhold til familien og lysten til at lære nyt, når barslen er forbi. Sådanne aspekter kan være både lykkebringende og ressourcегivende, men de ændrer ikke fundamentalt ved mødrenes position.

EN OVERGANGSFASE

Graviditet, fødsel og barsel er ofte blevet beskrevet af antropologer som stadier i en rituel overgang til forældreskab (Van Gennep (1908) 1960, Kitzinger 1982, Davis-Floyd 1992, Hansen 1991, Tjørnhøj-Thomsen 1999). Udgangspunktet for sådanne beskrivelser har været Arnold Van Genneps ((1908) 1960) og Victor Turners (1967, 1982) forståelse af overgangsriter som opdelt i tre faser: en separationfase hvor individet adskilles fra sin tidligere position i den sociale struktur ved at blive frataget sin hidtidige identitet, en liminal fase hvor individet som "hverken-eller" (eller "både-og") indvies i samfundets centrale værdier og normer sædvanligvis præsenteret i symbolsk form; og sluttelig en inkorporationsfase hvor individet – socialt forandret og erfaringsmæssigt beriget – igennem forskellige indsættelsesritualer anvises sin nye plads i den sociale struktur.

I sin bog *The Rites of Passage* fra 1908 definerer van Gennep som den første indtrædelse i moderskabet som en rituel markeret overgangsfase. Om inkorporationen af mødre i vores samfund, mener han imidlertid, at den sociale optagelse har tendens til at falde sammen med kvindens rent fysiske tilblivelse som mor. Mens nyblevne mødre i hans øvrige empiriske eksempler fra Indien, Afrika og Nordamerikanske in-

dianerstammer for eksempel gennemgår rituel renselse og midlertidig afsondring i særlige hytter, før de rituel anerkendes som mødre blandt mødre, så regnes kvinder i vores samfund for mødre, i det øjeblik de har født et barn. Uden yderligere forklaring relaterer Van Gennep (1908, 46) dette faktum til vores øgede viden om "naturens love". Antropologer har siden vist, at viden om naturens love altid er præget af kulturelle forestillinger og værdier (Se Martin, E. 1987, Davis-Floyd 1992, Jordan, B. 1993), og som Brigitte Jordan skriver i indledningen til sin bog *Birth in Four Cultures*, må børnefødsler overalt ses som fysiologiske begivenheder indlagt i en kultur-specifik social matrix. Skellet mellem biologisk og sociokulturel virkelighed er højst af analytisk relevans; i praksis vil enhver handling have betydning for de implicerede, uanset hvor naturbestemt den måtte synes at være (Jordan 1993, 3). I Danmark forventes en nybleven mor således ikke at gennemgå decideret rituelle handlinger ved overgangen til sin nye position i samfundet, men man kan alligevel, som antropologen Helle Plough Hansen gør det, argumentere for, at en række af de sociale foranstaltninger, der omgærder moderskabet, har rituel karakter. Som betydningsbærende begivenheder kan f.eks. sundhedsplejerskens besøg og deltagelse i mødregruppe sammenlignes med egentlige ritualer i andre samfund, mener Hansen (1991, 70).

Da jeg i 1993 drog til Midtjylland for at interviewe nyblevne mødre på barsel, var det med ideen om graviditet, fødsel og barsel som et sådan tredelt ritual som udgangspunkt. Jeg ville fokusere på inkorporationsfasen og undersøge, hvorledes kvinden efter fødslen af sit første barn i praksis indtrådte i samfundet i rollen som mor. Jeg ville søge efter betydningen, denne praksis måtte have for hende og andre, og jeg ville desuden specifikt se på mødregruppers rolle i processen. Hvad jeg fandt, satte i høj grad van Genneps udsagn i perspektiv: Nyblevne mødres tilbagevendelse til samfundet sker

ikke så umiddelbart, som antaget af van Gennep. Nok regnes en kvinde i vores samfund for mor, så snart hun har født et barn, men de fleste nyblevne mødre gennemgår en lang periode, ofte seks måneder eller mere, med delvis afsondring fra hverdagslivet, indtil de med ét, uden overgang, ved barslens ophør forventes at indtage den position i samfundet, som de tidligere besad.² I løbet af denne periodes afsondring lærer de midt i amning, bleskift, kaffehygge, glæde, sorg og vrede deres moderskab at kende.

MOR NATURLIGVIS

Ideen om, at vi indtræder i moderskabet ifølge naturens love, er imidlertid mindst lige så gammel som van Genneps bog og tæt knyttet til det sociale arrangement af barselslivet, som vi kender i dag. Omkring år 1900 blev moderskabet i Danmark i stigende grad anset for fuldbyrdelsen af kvindens natur og en pligt, hun måtte påtage sig med barnets sundhed for øje (Løkke 1998, 351; Rosenbeck 1987, 155). Samfundet som helhed havde allerede siden 1800-tallet gennemgået store ændringer, arbejdsdelingen mellem kønnene var i opbrud og lægevidenskaben i fremvækst. Døden skiftede fra at være Guds ansvar alene, til også at være menneskenes (især lægernes), og den store børnedødelighed i byerne kunne ikke længere accepteres. Lægerne anbefalede modermælk og renlighed, og hvor borgerskabets kvinder tidligere kunne benytte sig af ammer, måtte den biologiske mor, frue eller amme, nu udfylde rollen som social mor for sit spædbarn, vel at mærke under lægers kyndige opsyn. Kvindeligheden blev moderliggjort, som historikeren Bente Rosenbeck (1987, 319) skriver, og "historiske forhold blev til naturforhold, til rene fakta, som der ikke længere kunne stilles spørgsmålstejn ved". Med henvisning til sundhed og lykke blev "yngelplejinstinktet" brugt til at fastholde kvinder på deres rolle som køn. Dengang som nu.

Opfattelsen af graviditet, fødsel og am-

ning som naturlige processer for kvinden skinner klart igennem mit interviewmateriale. Én kvinde sagde således om fødslen, at det var "*dejligt at fungere som et stykke natur*". En anden havde følt sig som en ko. En tredje sagde om amningen:

"Jeg oplever det meget instinktmæssigt. Vi har vores yngelpleje, og vi skal have vores børn tæt på".

Alle opfattede de mere eller mindre udtalt kvindekroppen som skabt til moderskabet, som var det dens vigtigste funktion. En mor sagde således:

"Det er noget af det mest kvindelige at føde børn".

Netop fordi kvinderne følte, at de beviste deres kvindelighed ved at føde og amme, blev det afgørende at gøre det rigtigt, det vil sige på naturens og dermed kroppens måde. Koblingen af krop og natur manifesterede sig blandt andet i, at jordmoderen til fødselsforberedelse sagde:

"Det bedste er sådan set bare at lytte til sin krop" eller

"man kan godt få smertestillende, men en fødsel er jo en naturlig proces, så det er nok bedst så vidt muligt at lade naturen gå sin gang".

Flere af kvinderne følte sig under pres af denne forestilling om en naturlig kompetence. Som en mor sagde:

"... Og så alligevel den der depression. Om jeg nu også kunne klare det. Jeg var så bange for at føde [...] jeg var bange for at måtte give op. At jeg ikke selv måtte få lov til at føde ham. At jeg ikke kunne få ham ud. Det var jeg meget bange for".

De fleste af mødrene udtrykte, at det var en personlig præstation at føde. De fremhævede blandt andet samtalen med jordmode-

ren, hvor hun efter fødslen bekræftede dem i, at de havde gjort det godt. I dansk jordemoderpraksis er man fuldt ud klar over denne samtales betydning for kvinder, som skal hjem og finde ud af at være mor. Men den enorme vægt vi lægger på, at hver enkelt kvinde skal lykkes som natur, udgør i sig selv et paradoks: Hvordan kan man ville være natur og samtidig føle ansvar for, at det skal lykkes?

Forventningen om at skulle håndtere dette paradoks kom endnu tydeligere frem, når det drejede sig om amning. Mødrene, jeg interviewede, ammede alle, og de oplevede amningen som meningsfuld og dejlig, men også som et pres. En mor var brudt sammen og havde en dag givet sin søn en flaske modermælkserstatning. Bagefter, da hun omtalte episoden for mig, sagde hun:

“Det er som om man *skal* amme for enhver pris, og verden går helt under, hvis man giver allomin”.

En anden sagde om tiden på hospitalet:

“Jeg havde forestillet mig at det var ren idyl. Jeg vidste slet ikke, hvor svært det er at amme. Det er et stort arbejde – slet ikke så let. Alle havde enten den ene eller den anden form for problemer”.

I pjecen “Barn i Vente”, som blev udleveret på fødselsforberedesholdet, hvor jeg deltog, har Sundhedsstyrelsen forsøgt at opheve paradokset ved at personificere naturen som læremester: “De første par dage, inden mælken rigtigt løber til, er sikkert fra naturens hånd beregnet til, at begge lærer amningens kunst at kende”. Derved forstærkes naturaliseringen af moderskabet kun yderligere.

Moderskabet er blevet en fundamental og livsbekræftende rolle at udfylde i og med, at det er blevet en naturlig del af kvindeligheden. Det normative pres om naturlighed kan dog opleves som en byrde, og man kan, som Rosenbeck (1987, 320),

undres over “at i takt med at netop biologiske funktioner er kommet til at fylde mindre i kvinders liv, er de blevet tillagt tilsvarende større betydning”. I en tid, hvor mænd og kvinder i øvrigt forventes at opfylde samme krav, må naturen i højere og højere grad retfærdiggøre kulturen, når det drejer sig om graviditet, fødsel og barsel. Uoverensstemmelsen mellem det “naturbestemte” arrangement af barselslivet og hverdagslivet i øvrigt er imidlertid ikke nødvendigvis et forbigående fænomen for den enkelte kvinde. I det sociale rum, som barselslivet udgør, skabes et erfaringsgrundlag, som moderskabet siden leves på. Derved indbygges en potentiel uoverensstemmelse i mødrenes følelsesliv.

BETYDNINGSRUM

Den kulturelle konstruktion af moderskabet som naturligt, individualiseret og essentielt kvindeligt har ført til et socialt arrangement af barselslivet, som skaber et ganske særegent betydningsrum – et rum hvor tiden ophører med at skride fremad, og hvor krop og selv opleves som mindre skarpt afgrænset fra omverden end vanligt. Jeg vil kort gøre rede for, hvad jeg mener med begrebet betydningsrum.

Fænomenologen Alfred Schutz (1973, 230) bruger begrebet “finite provinces of meaning” til at beskrive de mange virkeligheder vi lever i, i og med, at vi retter vores opmærksomhed mod verden på forskellig vis. Som eksempler på “finite provinces of meaning” nævner Schutz drømmeverdenen, forestillingsverdenen, kunstens og legens ganske særlige universer og den religiøse verden – alle sammen verdener som på deres egne præmisser opleves som virkelige. Disse “provinces of meaning”, skriver Schutz, er dog alle modifikationer af den ultimative virkelighed, “the world of working”, “of bodily movements, of manipulating objects and handling things and men” (Schutz 1973, 226). De adskiller sig fra “the world of working” ved at adskille sig

fra dens kendetegn: en vidt vågen opmærksomhed på livet; en særlig form for spontanitet som bygger på intentionen om at føre et projekt ud i livet; en oplevelse af sig selv som værende i stand til at gøre dette; og et særligt tidsperspektiv, standardtiden, som stammer fra mødet mellem den indre, oplevede tid og den ydre, objektive kosmiske tid (Schutz 1973, 230). Om sidstnævnte tidsperspektiv skriver Schutz, at det ganske vist opstår ud af mødet mellem ydre og indre tid, men at det kun indeholder ét aspekt af den indre oplevede tid, nemlig det at et vidt vågent menneske oplever sine handlinger som værende på hinanden følgende. Andre aspekter af den indre oplevede tid, som for eksempel at tiden kan gå i stå, kan ikke indeholdes i standardtiden.

Det er Schutz s "finite provinces of meaning" jeg her har døbt betydningsrum, og jeg vil i det følgende beskrive barselslivet som et sådant, præget af et tæt forhold til barnet og følelsen af tidslig trummerum.

SYMBIOSEN

Opfattelsen af, hvad et spædbarn behøver, har ændret sig i historiens løb. I det medicinske børneprogram, som vandt udbredelse i begyndelsen af 1900-tallet, ansås renlighed og orden som barnets væsentligste behov (Løkke 1998, 333). I 1950'erne ændredes dette. Fra at lægge vægt på renlighed anbefalede børnelæger nu, at man respekterede barnets naturlige udvikling og livsrytme (Rosenbeck 1987, 186). Dette krævede først og fremmest indføling og mødre, som lyttede til barnets behov og handle i overensstemmelse med deres moderinstinkt. Barnets rolle blev derved væsentligt omdefinert, mens moderens forblev den samme: med sine naturlige anlæg for yngelpleje forblev hun eneansvarlig for barnets velbefindende og pasning. Og dog. I det moderen ikke længere kunne sætte reglerne for samværet, men måtte stille sig til rådighed på barnets præmisser, ændredes hendes liv med barnet væsentligt. Som Anne Løkke påpe-

ger, er et spædbarns verden sammenflydende og kaotisk (Løkke 1998, 327). I denne verden måtte moderen nu træde ind.

I mit interviewmateriale syntes naturaliseringen af moderskabet i praksis at have medført en intimisering af mor-barn forholdet, i hvilket mødrene fuldt ud accepterede at tilsidesætte egne behov for at opfylde barnets. Deres intentioner om at føre projekter ud i livet og oplevelser af sig selv som værende i stand til at gøre dette blev konstant udfordret og ofte kendt uholdbare. Tid til sig selv fandtes ikke, når ambitionerne om at være gode mødre skulle leves ud. Sundhedsplejersken, som jeg fulgte under feltarbejdet, kunne således sige til en gruppe mødre:

"Nu må I også huske at tage lidt tid til jer selv"

– underforstået at det gjorde de ikke. Og kvindernes skyldfølelse, når de måtte forlade børnene, bekræftede at "tid til sig selv" var et spændingsfyldt felt. En mor beskrev, hvordan hun løb frem og tilbage til kiosken på hjørnet af skræk for at være uundværlig derhjemme. Og en anden mor betroede mig en dag:

"I morges var jeg sur på ham, men så tænkte jeg: Gud, jeg har ønsket mig et barn så meget – kan jeg så tillade mig at være sur? Bare han ikke tager skade af det senere".

Ud fra den dominerende opfattelse af moderens omsorg som afgørende for barnets velbefindende sattes følelser, hobbyer og lyster ofte til side.

Det tætte forhold mellem mor og barn kunne få næsten symbiotiske træk. En mor beskrev med glæde i stemmen sit forhold til sin søn som en binding:

"Det er en kæmpe binding. Han er afhængig af mig, og jeg er afhængig af ham. Jeg tænker meget på ham, når jeg er væk fra ham".

At være knyttet så stærkt til sit barn syntes

STEN HEGELER

HVORDAN, MOR?

Tegninger af
Jens da Mytland

 Chr
Erichsens
Forlag

*Forside på Sten Hegeler (1980):
Hvordan, mor? Chr. Erichsens Forlag.*

at være meningsfuldt og bekræftende. Nogle kvinder følte sig gjort blødere og blidere af den tætte kontakt. Men sammen med blidheden oplevede kvinderne også at blive klassificeret som aseksuelle. Mens de var gravide, var folk kommet hen og havde berørt dem eller hevet op i tøjet på dem. Enkelte kvinder havde følt det som overgreb, mens omverden må have betragtet dem som uden blufærdighedsgrænser.

En mor sagde:

“Som gravid kvinde er man ikke så attraktiv. Det er synligt, at man er et helt andet sted henne. Man er fritaget fra kødmarkedet en tid”.

For flere mødre kom asekualiseringen også indefra. De var trætte, men havde heller ikke lyst til sex, fordi deres kroppe blev brugt til noget andet, noget som ikke havde med sex at gøre.

Efter den første tids meningsfyldte og lykkelige amning fandt flere af kvinderne imidlertid, at det var problematisk at være afskåret fra denne side af deres vanlige identitet. Nogle omtalte deres bryster som “maddepoter” og “teposer med femkroner i”. Flere sagde, at de gerne ville have deres krop igen. De følte sig ikke kropsligt intakte. Som Anne Løkke skriver: “At beskæftige sig med et spædbarn kræver stadig kontakt med kroppens afsondringer og udfordrer dermed grænserne mellem kroppe” (Løkke 1998, 328). Brysterne løb over, der var gylp på blusen, og skønt kvinderne ønskede og prioriterede den nære kontakt med deres spædbarn, savnede de deres vanlige oplevelse af sig selv som selvstændige, handlekraftige og kropsligt fast definerede individer.

TRUMMERUM

Nogle kvinder kan nå meget, mens de er på barsel: gå til gymnastik, besøge venner, på café, i biografen, men alligevel gør det konstante samvær med barnet en forskel i hverdagen. Tiden kan opleves som forandret.

Fra at være den fremadskridende “standardtid” (jvf. Schutz), som kun delvist beror på subjektiv tidsopfattelse, skifter tiden i barselslivet til kroppens tid. En tid, hvor ting tager den tid, de tager, og hvor gentagelse er reglen snarere end undtagelsen.

De kvinder, jeg talte med, havde næsten alle tidligere været ude på arbejdsmarkedet i en eller anden grad. De var nu på orlov og overvejede, hvordan de skulle, og om de skulle, tilbage til arbejde efter endt barsel. I disse overvejelser indgik spørgsmålet om forskel i tid. En mor sagde:

“Inderst inde ville jeg gerne have forældreorlov, men jeg er angst for ikke at følge med i hvad der sker på arbejdet – at gå i stå...”

En anden sagde i tilbageblik:

“Man lever i en barneverden. Man er utroligt lukket om sig selv med barnet i centrum. Det er svært at rumme så mange mennesker. Verden var Jonas og vores relationer. Somme tider kunne jeg undre mig over, at [min mand] kunne så meget andet for eksempel sidde og læse noget helt andet”.

At være på barsel kunne således opleves som at være i et rum, hvor tiden kunne gå i stå, hvor livet “udenfor” passerede forbi uden én, fordi det var svært at rumme andet end livet med barnet. I kontrast hertil står den moderne tidskultur, hvor den abstrakte, i Schutz s ord kosmiske tid, dominerer. Her er målrettethed, planlægning og effektivitet afgørende, fart og travlhed prestigegivende (Bloch 2001, 175). At gå hjemme med et lille barn er en oplevelse, som går på tværs af denne dominerende måde at tænke og leve tid på. En mor kaldte livet med spædbarnet en “trummerum”. Dag efter dag det samme, aldrig kom hun fremad, syntes det. Andre mødre oplevede som hun også en forskel:

“Tidligere kunne jeg godt lide at have et mål og nå det.”

“Én ting har jeg da lært – man kan overhovedet ikke planlægge, når man har børn!”

Bevægelsen ud i det offentlige rum blev for disse mødre en bevægelse fra én tidslighed til en anden, hvor tiden gik, og man måtte følge med. Det krævede både mod og forberedelse at tage springet. Kvinderne talte om, at de skulle have deres børn ind i en fast rytme, før de startede på arbejdet igen. At det ville blive uoverskueligt at skulle hjemmefra tidligt om morgenen, og at mødregruppen var en tiltrængt “øvelse i at komme ud af døren”. Det krævede planlægning og orden. Der er ikke plads til uorden og planløsheden i det offentlige rum. Som en sagde:

“Man sætter sig jo ikke på en bæk og giver ham mad – så må man styrte hjem”.

Moderskabet med dets symbiose og trummerum hører til i hjemmet. Og i dette rum, hvor tiden står sært stille, befinder mødrene sig som regel alene. Selv om manden er meget hjemme, har han aftaler, projekter for dagen, planer for fremtiden. Han kommer ud og oplever noget og kan i modsætning til kvinden fastholde billedet af sig selv som selvstændig og handlekraftig. Det var et gennemgående træk, at mødrene syntes, de skulle beherske sig og ikke kun tale om barnet, når manden kom hjem, eller når de var sammen med venner. De var på én gang opslugt af deres moderskab, og klar over, at det ikke var alt – måske var det faktisk ret uinteressant for andre.

FRA MODERSKAB TIL MØDRESKAB

Der tegner sig et billede af den nyblevne mor som indtrådt i en rolle, der på én gang anses for fundamental og livsbekræftende, og som samtidig af mange leves og opleves som parallel og på mange måder i modsætning til hverdagslivet i øvrigt. Samfundets gældende normer som moderen er vant til at vurdere sig selv i forhold til, sex, målret-

tethed, effektivitet, kan hun midlertidigt ikke efterleve. I sammenligning er hendes verden blevet uordentlig, tidsmæssigt, udflydende og fuld af gentagelser. Nogen oplever dette særskilte betydningsrum som følelsesmæssigt belastende, andre nyder tiden i fulde drag.

Fra samfundets side har man med barnets trivsel for øje søgt at begrænse risikoen for depression som følge af isolation i hjemmet i barselsperioden. I de fleste kommuner får mødrene et tilbud om at deltage i mødregrupper, hvor de, som det udtrykkes i Sundhedsstyrelsens pjece *Barn i Vente* (1990), “bliver klar over, at man er én blandt mange med samme følelser og behov”. Kvinderne, jeg interviewede, oplevede alle mødregruppen som et godt tilbud, og jeg ved også, at mange kvinder fortsætter længe i deres mødregruppe og har megen fornøjelse af det. Der er dog ingen tvivl om, at netop brugen af mødregrupper er en praksis, som er med til at vedligeholde og forstærke vores konstruktion af moderskabet som særskilt betydningsrum.

Kvinderne kom i mødregruppen for at møde andre i samme situation som dem selv. De havde født mere eller mindre samtidigt, havde som følge heraf børn på samme alder, og forventedes dermed at have en fælles interesse. Andre identitetsdimensioner kom frem efterhånden, men vægten blev lagt på at være mor, og fællesnavneren blev bleer, gylp, barnemad osv. En mor sagde således i et interview:

“Det der interesserer mig her og nu er prutter og soverytme”.

En anden mor sagde:

“Vi snakker meget om vores børn. Ævler, ikke særligt struktureret. Udveksler erfaringer [...] det er bare blabla, der er meningen. Det er OK. Man hører lidt om, hvordan de andre klarer det, sammenligner med de andre unger. Man får måske ikke indtryk af meget, men lidt”.

Men så kom det eftertænksomt:

“Men du kan nok se, det er ikke sådan nogen man fortæller, at man har sagt hold kæft til ungen”.

I mødregrupperne søgte mødrene et forum for gensidig bekræftelse, men kom generelt ikke frem med deres bekymringer. Idealiseringsringen af moderskabet blev derved forstærket som en byrde for den enkelte, og flere gav udtryk for at være tynget heraf. Alle fremhævede dog ét gode ved deltagelsen: At komme “ud af døren” for at være et sted til aftalt tid. Mødrene lagde vægt på betydningen af dette, og jeg forstod, at de ved at kunne komme afsted til tiden beviste for sig selv og andre, at de ikke helt havde mistet den disciplin, vi agter så højt, nemlig evnen til at passe tider, til at skabe struktur. Ironien var dog, at når mødrene således kom ud i samfundet til tiden, mødte de det rum, som de netop havde forladt – moderskabet, som betydningsrum og social position.

Van Gennep beskriver inkorporationsritter, hvor kvinden, socialt forandret og erfaringsmæssigt beriget, anvises sin nye plads, ikke kun som mor blandt mødre, men som mor i samfundet som helhed. For nyblevne mødre i Danmark i dag synes, der ikke at eksisterer en sådan overgang. Trods øvelsen i at komme ud af døren udgør mødregrupperne ikke en overgang mellem én social position og en anden. For nogle af kvinderne i mit studie var dette netop mødregruppens styrke. Den udgjorde et frirum – en mulighed for at dele moderskabets særlige væsen med andre. Som en mor sagde efter at være begyndt på arbejdet igen:

“De gider ikke at snakke børnesnak på mit arbejde, så jeg synes, det er rart at mødes med mødregruppen, hvor det er legalt at snakke om børn”.

At deltagelsen i mødregruppen blev oplevet positivt, rører imidlertid ikke ved det faktum, at moderskabets karakteristika blev

forstærket til andenpotens i det fælles mødreskab, og at skellet mellem moderskab og arbejdsliv derved kun blev forstærket.

KONKLUSION

I mit studie understøttede både mødre, sundhedsplejersker, jordemødre og de institutionelle rammer ideen om kvindens naturlige anlæg for at være mor. Kvinderne så en mening i deres oplevelser, en glæde i at stå til rådighed for processen, fordi det for dem var i overensstemmelse med en naturgiven nødvendighed. Nu som i begyndelsen af 1900 tallet ses kvindekvædet som skabt til moderskab. Set i et større perspektiv har naturaliseringen af moderskabet imidlertid ført til et socialt arrangement af barselslivet, som isolerer kvinden i et næsten symbiotisk forhold til barnet, mens andre aspekter af kvindeligheden, som arbejds- og seksualliv, udelukkes. I det særlige betydningsrum som derved opstår, lærer kvinden at leve sit moderskab på præmisser, som ikke umiddelbart er forenelige med det liv, hun siden forventes at deltage i. Hun lærer at forbinde et særligt følelseskompleks med det at være mor. Accepten af ikke at have tid til sig selv, skylden over at følge egne behov og lykken ved at give sig hen til symbiosen bliver del af hendes billede af sig selv som mor. Hun lærer desuden, at en særlig tidslighed er forbundet dermed, men anvises ikke umiddelbart mulighed for fremover at reproducere denne tidslighed i samværet med barnet. Uden overgang eller mulighed for at danne bro mellem moderskab og arbejdsliv, forventes hun at indtage den plads i hverdagslivet hun på et tidligere tidspunkt forlod. Derved indbygges et brud mellem hendes forventninger til sig selv i moderskabet og i hverdagslivet i øvrigt.

Inkorporationen i rollen som mor er altså ikke en inkorporation i samfundet som fuldt integreret medlem med en ny social position, som van Gennep foreslår. Det er en inkorporation i rollen som deltager i det

fælles betydningsrum, moderskabet, der fremover skal leves parallelt med hverdagslivet i øvrigt. Man kunne forestille sig andre måder! Måder hvorpå det at være mor ikke henvises til et sidespor, men anvises en fuldgyldig plads i samfundet.

NOTER

1. Mødrene var såkaldte velfungerende mødre med forskellig social baggrund. Alle var førstegangsmødre, hvilket har betydning for de indsamlede data, som bærer præg af de store fysiske og sociale omvæltninger, kvinderne havde gennemgået. Feltarbejdet bestod i gentagne kvalitative interviews med i alt tolv mødre samt deltager-observation på fødselsforberedelseshold og i mødregrupper. Enkelte interviews er gennemført som tilbageblik ca. et år efter det egentlige feltarbejdes ophør, mens resten udførtes fra sidst i graviditeten til ca. seks måneder efter barnets fødsel. Alle interviews blev gennemført i kvindernes hjem.
2. Her må jeg naturligvis tage forbehold. De kvinder, jeg interviewede, var alle på barsel fra en eller anden form for erhvervsarbejde, og skønt flere udførte dette arbejde i hjemmet, var det ved arbejdets genoptagelse at de rettede sig ud mod omverden igen. Men der findes ganske givet undtagelser, f.eks. såkaldte medhjælpende hustruer og landbokvinder, for hvem bruddet mellem barsel og erhvervsarbejde ikke eksisterer – netop fordi privatsfære og arbejdsfære hænger tæt sammen.

LITTERATUR

- Bloch, Charlotte (2001): *Flow og stress. Stemninger og følelseskultur i hverdagslivet*. Samfundslitteratur, København.
- Davis-Floyd, Robbie E. (1992): *Birth as an American Rite of Passage*. University of California Press, Berkeley.
- Hansen, Helle P. (1991): "Graviditet, fødsel og barsel i rituel belysning", i *Samkvind Skriftserie* nr. 7.
- Jordan, Brigitte (1993): *Birth in Four Cultures*. Waveland Press.
- Kitzinger, S. (1982): "The Social Context of Birth. Some Comparisons Between Childbirth in Jamaica and Britain", i MacCormack (ed): *Ethnography of Fertility and Birth*. Academic Press, London.

- Løkke, Anne (1998): *Døden i Barndommen*. Gyldendal, København.
- Martin, Emily (1993 (1987)): *The Woman in the Body*. Open University Press, Buckingham.
- Rosenbeck, Bente (1987): *Kvindekøn. Den moderne kvindeligheds historie 1880 – 1980*. København, Gyldendal.
- Schutz, A. (1973): *Collected Papers I. The problem of Social Reality*. Martinus Nijhoff, Hague.
- Sundhedsstyrelsen (1990): *Barn i Vente*. København.
- Tjørnhøj-Thomsen, T. (1998): *Tilblivelseshistorier. Barnløshed, slægtskab og forplantnings-teknologi i Danmark*. Ph.d.-afhandling. Institut for Antropologi. Københavns Universitet.
- Turner, V. (1967): *The Forest of Symbols. Aspects of Ndembu Ritual*. Cornell University Press, London.
- Turner, V. (1982): *From Ritual to Theatre. The Human Seriousness of Play*. PAJ Publications, New York.
- van Gennep, A. ((1908) 1960): *The Rites of Passage*. University of Chicago Press, Chicago.

SUMMARY

After childbirth most women pass through several months of partial isolation, that is, maternity leave in which perceptions of time and self differ from dominant and structuring ideas of the individual and time. The article describes this period of isolation as a finite province of meaning in the sense proposed by Alfred Schutz, and it argues that the sense of oneself as a mother, which a woman is given in this particular province of meaning, is incompatible with the demands she has to fulfil after maternity leave. Instead of being a transition from one position to another, maternity leave is a sidetrack with no immediate connection to normal life. Mother groups, formed by public health care to break the isolation, do not provide such a connection. Rather, they reinforce the particular life of mothers. The article is based on four months of anthropological fieldwork among new mothers in a town in Jutland in 1993.

Anne Line Dalgaard, antropolog, ph.d.
post doc på Institut for Antropologi